

УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЯМИ У СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

INNOVATION MANAGEMENT SYSTEM IN ENSURING THE EFFECTIVENESS OF INTERNATIONAL BUSINESS

У роботі досліджено особливості здійснення управління інноваціями в системі зовнішньоекономічної діяльності підприємства. Розглянуто основні види інновацій та їх відмінні особливості. Встановлено, що інноваційна діяльність супроводжується підвищеним рівнем ризикованості, що визначає особливості управління інноваціями. При цьому управління зовнішньоекономічна діяльність регламентується не лише внутрішньою політикою підприємства, а, в першу чергу, міжнародними стандартами. Визначено, що основою забезпечення ефективної системи управління інноваціями в контексті зовнішньоекономічної діяльності підприємства є висококваліфікований, досвідчений персонал.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, інновація, інноваційність, інноваційна діяльність, управління інноваціями.

В работе исследованы особенности осуществления управления инновациями в системе внешнеэкономической деятельности предприятия. Рассмотрены основные виды инноваций и их отличительные особенности. Установлено, что инновационная деятельность сопровождается повышенным уровнем рискованности, что определяет особенности управления инновациями.

При этом управление внешнеэкономической деятельностью регламентируется не только внутренней политикой предприятия, а, в первую очередь, международными стандартами. Определено, что основой обеспечения эффективной системы управления инновациями в контексте внешнеэкономической деятельности предприятия является высококвалифицированный, опытный персонал.

Ключевые слова: внешнеэкономическая деятельность, инновация, инновационность, инновационная деятельность, управление инновациями.

In this work the peculiarities of innovation management in the system of international business activity. The main types of innovations and their distinctive features. Founded that innovation is accompanied by a high level of risk that determines the characteristics of innovation management. This control foreign trade is regulated not only the internal policy of the company and, above all, international standards. Determined that the foundation of an effective system of innovation in the context of international business activity is highly qualified, experienced personnel.

Key words: foreign economic activity, innovation, innovation, innovation, innovation management.

УДК 339:658.5:005.336.1:330.341.1

Сідоров М.Ю.

студент

Запорізький національний університет

Дугієнко Н.О.

к.е.н., доцент кафедри міжнародної

економіки, природних ресурсів

і економічної теорії

Запорізький національний університет

Постановка проблеми. В основі сучасної економіки лежить нова система цінностей, заснована на прискоренні науково-технічного прогресу та інноваційній спрямованості господарської діяльності. Інноваційність стає невід'ємною характеристикою економіки XXI століття, відмінними особливостями якої є конкуренція самостійних фірм, зацікавлених в оновленні продукції, і наявність ринку конкуруючих інновацій. У зв'язку з цим кожній сучасній компанії необхідно направляти свою діяльність в область наукоємного виробництва, освоювати нові технології, що дозволяють виробляти нові види продукції більш високої якості з найменшими витратами, удосконалювати обладнання та предмети праці, технологічні процеси і форми організації виробництва на основі новітніх досягнень науки, техніки і передового досвіду.

Крім того, сучасне міжнародне середовище характеризується глобалізаційними процесами, які на сьогоднішній день визначають специфіку зовнішньоекономічної діяльності кожного суб'єкта господарювання. При цьому, зовнішньоекономічна діяльність підприємств стає проблемним аспектом у зв'язку з вимогами міжнародного середовища, а інноваційна її складова дедалі потребує все більше уваги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання інноваційного розвитку у контексті зовнішньоекономічної діяльності досліджували такі вчені як Кредісов А.І., Кириченко О.А., Дроздова Г.М., Дахно І.І., Макогон Ю.В., Багорова І.В., Козик В.В. та інші. Однак більшість з них розглядали в першу чергу

проблему оцінки ефективності зовнішньоекономічної діяльності і впровадження інновацій, залишаючи поза увагою систему управління ними. Інші навпаки вивчали механізм управління, не приділяючи при цьому достатньої уваги виключній ролі інновацій у сфері зовнішньоекономічної діяльності. Зважаючи на вищенаведене, можна стверджувати, що на сьогоднішній день питання управління інноваціями у сфері зовнішньоекономічної діяльності є недостатньо дослідженим.

Постановка завдання. Метою статті є виокремлення особливостей системи управління інноваціями у сфері зовнішньоекономічної діяльності підприємства.

Об'єктом дослідження виступає власне інноваційна складова зовнішньоекономічної діяльності підприємства. Предмет дослідження – методи управління інноваціями у сфері зовнішньоекономічної діяльності підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній економічній науці загально визнано, що інновації – це невід'ємний фундамент стабільного й ефективного соціально-економічного розвитку держави, важливий механізм поновлення реального сектора економіки, головний фактор підвищення конкурентоспроможності країни та здійснення прогресивних структурних зрушень. Однією з його особливостей є широка сфера використання у всіх без винятку галузях економіки і в повсякденному житті. Зрозуміло, що конкретне тлумачення інновації зале-

жить від методу конкретної науки, мети дослідження або просто від наших життєвих уявлень. З огляду на зазначене можна констатувати, що поняття «інновація», як і поняття «інформація», єдино визначення не має [8, с. 20].

У менеджменті інновації визначаються як створення та надання товарів та послуг, які пропонують споживачам вигоди, що сприймаються покупцями як нові, більш досконалі. Проте серед основних властивостей, що притаманні інноваціям можна виділити наступні [12, с. 467]:

- 1) новизна;
- 2) задоволення ринкового попиту;
- 3) комерційна реалізованість.

З позиції новизни до інновацій відносяться:

- новий чи удосконалений продукт, що реалізується на ринку;
- новий чи удосконалений технологічний процес;
- нові форми організації виробництва та ведення комерційної, фінансової та інших видів діяльності;
- нові управлінські процеси та рішення соціально-економічних задач і т.д.

За задоволенням ринкового попиту інновації бувають [6, с. 17]:

1) еволюційні, що полягають в модифікації вже існуючих товарів, послуг і т.д. та створюються у відповідь на вже відомі потреби ринку; вони не унікальні за технологією, однак дуже корисні та успішні у задоволенні потреб споживачів. Еволюційні інновації пропонують ринку вже існуюче рішення з покращенням його характеристик;

2) еволюційні, спрямовані на задоволення попиту, що може з'явитись після нововведення. Такі інновації з'являються відносно рідко та непередбачувано. Фактично вони створюють новий ринок.

Критерієм реалізації тієї чи іншої інноваційної ідеї є співвідношення очікуваних вигод та витрат. Нова науково-технічна розробка не є інновацією, якщо вона не приносить економічного ефекту від впровадження у форму отриманого прибутку, економії виробничих сил чи невиробничих витрат, зниження матеріалоемності, енергоємності, зростання продуктивності праці і т.д.

Інновації є результатом інноваційної діяльності процесу здійснення інновацій, діяльності, направленої на комерціалізацію накопичених знань, технологій і т.д.

Зовнішньоекономічна та інноваційна діяльність підприємства є різними сферами його господарського життя. Проте зовнішньоекономічні зв'язки впливають на реалізацію інноваційних задач господарюючого суб'єктам, а цілі та результати інноваційної діяльності можуть визначити характер зовнішньоекономічної діяльності [12, с. 475]. Дослідження, опубліковане Національним бюро економічних досліджень США, показало, що компанії, що активно здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, генерують більше інновацій, ніж підприємства, не залучені до ЗЕД [3, с. 113].

Переважну частину продукції, що успішно витри-

мує міжнародну конкуренцію, виробляють на всіх підприємствах, що застосовують сучасну техніку та технології, що впроваджують управлінські та організаційні рішення. В цілому у розвитку зв'язків підприємства, що створює інноваційну продукцію, можна виокремити декілька послідовних етапів [12, с. 476]:

1) на першому етапі компанія експортує готову продукцію, в якій реалізовані технологічні новації та інші види інновацій. В дійсний час саме наукоємні товари, у виробництві яких абсолютні та відносні витрати на НІОКР, найбільш рентабельні. На даному етапі в країні-експортері Роста національний дохід, зростає кількість робочих місць і т.д.;

2) на другому етапі виробництво інноваційної продукції налагоджується за кордоном шляхом прямого іноземного інвестування. Приймаюча сторона отримує нову технологію. Для країни-експортера капіталу відкриваються нові ринки, економляться транспортні витрати і т.д.;

3) на третьому етапі відбувається безпосередній продаж технологій. В країні-експортері технологія вже не вважається передовою, проте для більшості країн, що відстають у своєму економічному та технологічному розвитку від країни-експортера, вона може вважатись прогресивною.

Причина зміни етапів – бажання підприємств-новатора максимізувати прибуток. Класичний розвиток дана схема отримала у випадку транснаціональних корпорацій (ТНК), що йдуть спочатку по шляху експорту інноваційної продукції, потім організації виробничих філіалів в країнах, що мають ті чи інші конкурентні переваги та обираються за принципом глобальної оптимізації, а далі передачі технології у формі ліцензій підприємствам різних країн, що розвиваються [1, с. 83].

Будь-які інновації завжди відрізняються значним підвищенням ризиків [11, с. 22]. Особливо це проявляється в контексті зовнішньоекономічної діяльності. Ризики, інновації та продукція завжди взаємопов'язані і при зростанні числа і складності продукції, необхідні інноваційні дії, які супроводжуються посиленням ризиків, що виникають при кожному запиті, задоволенні запитів і певного ставлення споживача і виконавця до інновацій, виникнення і реакції кожного учасника контакту до системи ризиків. Прийнято вважати, що підтверджується досвідом, що при виробництві товарів система ризиків більш структурована і певна, ніж в разі надання послуг, як результат психологічної спрямованості послуги, її персоніфікованості, а часто і відсутність чітких стандартів на параметричні характеристики в системах сервісу [2, с. 278].

Також прийнято вважати, що менеджери в процесі функціональної діяльності, як правило, прагнуть йти, дистанціюватися від ризиків, проте це не зовсім так. Так, при роботі в сфері виробництва товарів, менеджери різних ієрархічних рівнів покликані ризикувати в різного ступеня. Ризики тісно пов'язані з системою прийнятих рішень і умовами виробничої діяльності [12, с. 477].

Наприклад, менеджери нижньої ланки зобов'язані

приймати рішення для чітко структурованих задач, для вирішення яких у них є, як правило, методики і алгоритми [7, с. 150]. Тому сфера ризиків їм відводиться найменша. Вони можуть ризикувати переміщаючи виконавців з одного робочого місця на інше, в межах існуючих регламентів.

У сфері послуг, де інноваційно-клієнтський підхід є головним чинником діяльності, а технологічні регламенти мають інші, більш широкі межі, менеджери нижньої ланки в сфері послуг мають більше прав на ризики і змушені ризикувати при прийомі замовлення на послугу і в ході її виконання.

Немає необхідності детально співвідносити ступені ризиків для інших, більш високих рівнів менеджерів, достатньо лише відзначити, що ступінь ризиків для аналогічних рівнів менеджерів у сфері виробництва товарів і надання послуг значно ширше при наданні послуг, ніж в сфері виробництва. Доведено, що в сфері послуг, в умовах об'єктивної підвищеної інноваційності, менеджери повинні вміти більше ризикувати, ніж при виробництві товарів. Дана обставина вимагає, щоб менеджери в сфері послуг вміли краще прогнозувати, аналізувати стан зовнішнього середовища (особливо поведінку клієнтів і конкурентів), вміти вирішувати слабо структуровані і не структуровані завдання, щоб ризикувати більш обґрунтовано. В цьому напрямку необхідно готувати менеджерів, особливо нижньої ланки.

Отже, для менеджерів, які працюють безпосередньо з клієнтами (насамперед нижнього і середнього ієрархічних рівнів управління), необхідно визначити межі інновацій, що характеризує і формує і систему, і ступінь допустимих ризиків. Стосовно до ЗЕД, в них беруть участь найчастіше великі і рідше середні організації, що дозволяє менеджерів для них готувати спеціально і окремо [10, с. 115]. Найчастіше в складі вищого керівництва створюються малі групи в числі 3-9 чоловік, на які покладається вся робота з формування та забезпечення послуг зовнішньоекономічного та зовнішньоторговельного характеру [7, с. 153]. У такого роду малих групах, як правило, є формальний лідер і чіткий розподіл ролейових функцій, які взаємодоповнюють один одного. До їх числа відносять фінанси, міжнародне економічне право, виробництво, логістику, спеціфіку продажів і ін., в залежності від специфіки функціональної діяльності. Такого роду групи потребують високого професіоналізму, вміння працювати в команді, інноваційний характер ставлення до своєї роботи і умінні розумно і обґрунтовано ризикувати. Однак навіть наявність хорошої управлінської команди не може забезпечити конкурентний характер ЗЕД [5, с. 323]. Цей процес виявляється ефективним тільки при наявності чітких «вертикалей» і «горизонталей» різних груп, що беруть участь в цих процесах, суворо регламентованих за часом і якістю формування та надання послуг іноpartnerу. «Ланцюжки» виконавців у наданні послуг, як правило, бувають «коротше» (менше груп-учасників), ніж в процесі виробництва і продажу товарів. Однак ступінь ризику значно підвищується по раніше розглянутим

причин.

Рівні інноваційності можуть бути розширені без значного підвищення ризиків, якщо використовувати досвід, який рекомендує спиратися на наступні чинники [4, с. 16]:

- достатній рівень кваліфікації і командності (що значно знижує ступінь ризиків);
- певний рівень інноваційності;
- облік стану компанії і положення на життєвому циклі;
- характеристики команди (групи управління) у вигляді віку, рівня освіти, досвіду, часу роботи в групі та ін.;
- рівень накопиченого добробуту і впливу ризиків на даний процес, особливо на кар'єру (як окремих співробітників, так і команд);
- рівень здатності і вміння структурувати і систематизувати ризики;
- характер самооцінки можливостей організації і реальної оцінки фахівців зовнішнього середовища (експерти, партнери, клієнти та конкуренти);
- основні тенденції в характері зміни зовнішнього середовища і внутрішніх факторів та ін.

Перераховані складові, як показує досвід ЗЕД, сприяють підвищенню рівня інноваційності в роботі менеджерів, підвищенню ефективності керівництва і зниження ступеня ризиків, визначаючи взаємозалежність інноваційного та ризик-менеджменту у зовнішньоекономічній і зовнішньоторговельній діяльності [9, с. 17].

Ще одним елементом підвищення інноваційності та зниження ризиків, може служити опора на міжнародний стандарт якості («петля якості» – ISO-9000-). Даний стандарт покликаний регламентувати не тільки систему виробництва товарів, а й враховувати систему надання послуг.

Якщо згадати, що дана «петля» утворюється 10-ма основними, обов'язковими діями менеджерів, то чітко визначаються об'єкти інноваційного впливу і характерні «переходи» (взаємозв'язки) між кожною з пар в даній «петлі якості» [9, с. 17].

Розвитку конкурентоспроможного виробництва на інноваційній основі сприяють застосування передових технологій та модернізація виробничої бази підприємств. В даному контексті необхідно відзначити важливість галузей «нової економіки», тобто інформаційних та телекомунікаційних технологій. ІКТ є важливим каталізатором організаційних та технологічних інновацій підприємств [1, с. 83].

Досвід підприємств деяких країн, що розвиваються та країн з перехідною економікою (азіатських нових індустріальних країн, країн Центральної та Східної Європи та ін.) показує, що інноваційний процес можна прискорити за допомогою іноземних інвестицій, але не будь-яких, а довгострокових, що надходять разом з новими технологіями та сучасним менеджментом. Цим критеріям відповідають прямі іноземні інвестиції. Вказані країни формували та продовжують формувати сприятливий інвестиційний клімат, збільшили темпи розвитку власних наукових досліджень та роз-

робок, що забезпечують потреби експортно-орієнтованих галузей. Здійснивши модернізацію виробництва на основі інвестованих фінансових ресурсів та провівши власні науково-технічні розробки, підприємства цих країн зуміли вийти на зовнішній ринок та зайняти там визначену нішу [12, с. 476].

Висновки з проведеного дослідження. Як висновок, можна запропонувати основні елементи, здатні підвищити ефективність міжнародних економічних відносин на основі інноваційності. Так, не дивлячись на досить жорстку регламентацію ЗЕД міжнародними стандартами і відповідними угодами, інноваційна спрямованість не тільки можлива, а й доцільна, як засіб отримання певних конкурентних переваг. При цьому тільки висока кваліфікація персоналу, її активність здатні найефективніше використовувати інноваційність в рамках існуючих міжнародних стандартів і угод. Зважаючи на це, інноваційність у ЗЕД можлива в рамках міжнародних стандартів і угод, які часом представляють більше можливостей для розвитку організації, ніж операції в межах однієї країни або одного митного простору. Її доцільно розглядати з позицій можливостей і обмежень сфери послуг з усіма витікаючими з цього наслідками.

Слід зазначити, що під ЗЕД збільшується роль міжнародних стандартів і міждержавних економічних і політичних угод, які вимагають від фахівців високого професіоналізму та інноваційного способу мислення одночасно. в той же час інноваційність у ЗЕД веде до зростання наслідків і ролі значущості ризиків в рамках існуючих стандартів, особливо при недотриманні їх. При цьому наявність міжнародних стандартів по суті не є обмежувачим фактором для інновацій, а й обидві ці компоненти покликані спільно і одночасно забезпечувати підвищення конкурентоспроможності системи у зовнішньоекономічній діяльності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Акименко Н.В. Інновації як фактор сприяння розвитку зовнішньоекономічної діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://economics.opu.ua/files/science/innov_roz/2015/81.pdf
2. Дойль П. Менеджмент: стратегія і тактика / П. Дойль. – Санкт-Петербург: Питер, 1999. – 560 с.
3. Ілляшенко С.М. Стратегічне управління інноваційною діяльністю підприємства на засадах маркетингу інновацій / С.М. Ілляшенко // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 12. – С. 111-119.
4. Інноваційна складова економічного розвитку: монографія / НАН України, Ін-т економіки; відп. ред. Л.К. Безчасний. – Київ, 2000. – 261 с.
5. Йохна М.А. Економіка і організація інноваційної діяльності: навчальний посібник / М.А. Йохна, В.В. Стадник. – К.: Видавничий центр «Академія», 2005. – 400 с.
6. Кавецький В.В. Економічне обґрунтування інноваційних рішень: Навчальний посібник / В.В. Кавецький, І.В. Причепка, Л.О. Нікіфорова. – Вінниця: ВНТУ, 2016. – 136 с.
7. Коюда В.О. Інноваційна діяльність підприємства та оцінка її ефективності: монографія / В.О. Коюда, Л.А. Лисенко. – Х.: ФОРМ Павленко О.Г.; ВД «ІНЖЕК», 2010. – 224 с.

8. Крупка М.І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України / М.І. Крупка. – Львів., 2001. – 607 с. Медведев В.П. Инновации во внешней торговле и внешнеэкономической деятельности / В.П. Медведев // Российский внешнеэкономический вестник. – 2008. – № 2. – С. 12-21.

9. Медведев В.П. Инновации во внешней торговле и внешнеэкономической деятельности / В.П. Медведев // Российский внешнеэкономический вестник. – 2008. – № 2. – С. 12-20.

10. Прокушев Е.Ф. Внешнеэкономическая деятельность Учебник / Е.Ф. Прокушев. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и КО», 2006. – 448 с.

11. Скрипко Т.О. Інноваційний менеджмент: підручник / Т.О. Скрипко. – Київ: Знання, 2011. – 423 с.

12. Стровський Л.Е. Внешнеэкономическая деятельность предприятия: Учебник / Л.Е. Стровський. – 5-е изд., перераб. и доп. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2011. – 498 с.

REFERENCES:

1. Akymenko N.V. Innovatsiyi yak faktor spryannya rozvytku zovnishn'oeconomichnoyi diyal'nosti [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://economics.opu.ua/les/science/innov_roz/2015/81.pdf
2. Doyl' P. Menedzhment: stratehiya y taktyka / P. Doyl'. – Sankt-Peterburh: Pyter, 1999. – 560 s.
3. Ilyashenko S.M. Stratehichne upravlinnya innovatsiynoyu diyal'nistyuu pidpryyemstva na zasadah marketynhu innovatsiy / S.M. Ilyashenko // Aktual'ni problemy ekonomiky. – 2010. – No 12. – S. 111-119.
4. Innovatsiyna skladova ekonomichnoho rozvytku: monohrafiya / NAN Ukrainy, In-t ekonomiky; vidp. red. L.K. Bezchasnyy. – Kyiv, 2000. – 261 s.
5. Yokhna M.A. Ekonomika i orhanizatsiya innovatsiynoyi diyal'nosti: navchal'nyy posibnyk / M.A. Yokhna, V.V. Stadnyk. – K.: Vydavnychyuy tsentr «Akademiya», 2005. – 400 s.
6. Kavets'kyu V.V. Ekonomichne obhruntuvannya innovatsiynykh rishen': Navchal'nyy posibnyk / V.V. Kavets'kyu, I.V. Prychepa, L.O. Nikiforova. – Vinnytsya: VNTU, 2016. – 136 s.
7. Koyuda V.O. Innovatsiyna diyal'nist' pidpryyemstva ta otsinka yiyi efektyvnosti: monohrafiya / V.O. Koyuda, L.A. Lysenko. – Kh.: FOP Pavlenko O.H.; VD «INZhEK», 2010. – 224 s.
8. Krupka M.I. Finansovo-kredytnyy mekhanizm innovatsiynoho rozvytku ekonomiky Ukrainy / M.I. Krupka. – L'viv., 2001. – 607 s. Medvedev V.P. Ynnovatsyy vo vneshney torhovle y vneshneekonomycheskoy deyatelnosti / V.P. Medvedev // Rosyyskyy vneshneekonomycheskyy vestnyk. – 2008. – No 2. – S. 12-21.
9. Medvedev V.P. Ynnovatsyy vo vneshney torhovle y vneshneekonomycheskoy deyatelnosti / V.P. Medvedev // Rosyyskyy vneshneekonomycheskyy vestnyk. – 2008. – No 2. – S. 12-20.
10. Prokushev E.F. Vneshneekonomycheskaya deyatelnost' Uchebnyk / E.F. Prokushev. – 2-e yzd., yspr. y dop. – M.: Yzdatel'sko-torhovaya korporatsyya «Dashkov y KO», 2006. – 448 s.
11. Skrypko T.O. Innovatsiynyy menedzhment: pidruchnyk / T.O. Skrypko. – Kyiv: Znannya, 2011. – 423 s.
12. Strovskyy L.E. Vneshneekonomycheskaya deyatelnost' predpryyatyya: Uchebnyk / L.E. Strovskyy. – 5-e yzd., pererab. y dop. – M.: YuNYTY-DANA, 2011. – 498 s.